Botanička Katarína Devánová:

Keď strom prestane plodiť, jeho púť sa nekončí

Katarína Devánová
- Žije v Adamovskom Kochanovciach.
- Stretnúť ju môžete na dobrovoľníckych brigádach či exkurziách v prírode.
- Spolupracuje s ochranárskym združením BROZ, kde sa v rámci projektu LIFE Diverseed venuje praktickej ochrane lúk a pasienkov.

Myslíme si, že keď strom prestane prinášať úrodu, stráca zmysel. Botanická prax však ukazuje presný opak. Dospelý a starnúci strom v krajine je ekologickým prístavom, domovom pre vzácne vtáctvo a nositeľom spomienok, ktoré spájajú generácie. V rozhovore s botaničkou Katarínou Devánovou hovoríme o tom, prečo má stará jabloň v záhrade nevyčísliteľnú hodnotu.

FOTO – DOMOV STROMOV

Zvonkové. Počas silnej búrky ho vyvrátilo, no časť koreňov zostala v zemi. Z padnutého kmeňa, ktorý stále žije (vľavo), vyrástol výmladok (vpravo). Dnes má 20 rokov a každý druhý rok prináša bohatú úrodu.

Katka, spomínala si, že k mnohým stromom máš silný osobný vzťah. Je v záhrade konkrétny strom, ktorého príbeh ťa zasiahol najviac?
Jedným z mojich najobľúbenejších stromov v záhrade je Zvonkové. Išlo o polokmeň – nebol to úplne nízky stromček, ale dosahoval výšku tak štyri až päť metrov. Počas jednej silnej búrky ho vyvrátilo, no časť koreňov, našťastie, zostala pevne v zemi. Gazda vtedy nechal na kmeni vyrastať jeden nový výmladok, hoci si nebol istý, či z neho vyrastie rovnaká odroda, alebo len divoká plánka. V roku, keď odišiel z tohto sveta, sa na výmladku ukázalo prvé jabĺčko – a bolo presne také isté ako tie, ktoré predtým rástli vo výškach starého stromu. Celé roky nám tak rodí stará aj nová časť stromu súčasne. Zatiaľ čo tá stará postupne odumiera, z malého prútika je dnes už takmer dvadsaťročný strom. Každý druhý rok prináša bohatú úrodu Zvonkových jabĺk.

Viažu sa ti k stromom aj ďalšie spomienky na blízkych?
So stromami sa nám často spájajú tie najkrajšie osobné spomienky. Stará odroda Batul pre mňa už navždy zostane spomienkou na moju babičku, ktorá ju mala veľmi rada. Hoci celý život žila na mieste obklopenom množstvom jabloní, vždy sa potešila, keď som jej túto odrodu priniesla zo svojej záhrady. Na meranie chudoby a bohatstva existuje vo svete nespočetne veľa parametrov. Pre mňa je však jedným z tých najdôležitejších celkom jednoduchý moment – to, že si môžem vo vlastnej záhrade odtrhnúť čerstvé, zrelé jablko priamo zo stromu.

Keď sa dnes pozrieme na našu krajinu, vidíme často šíre lány alebo hustú zástavbu. Ako vyzerala slovenská vidiecka krajina v minulosti a akú úlohu v nej hrali ovocné sady?
Tradičná vidiecka krajina bola kedysi prirodzenou mozaikou – striedali sa v nej drobné polia, lúky, pasienky, lesíky a prameniská. Nevyhnutnou súčasťou tohto priestoru bola voda, pramene a studničky. Dôležité miesto v ňom zaberali aj sady, ktoré poskytovali ovocie na priamu konzumáciu, pečenie, sušenie či destiláciu.

Vtedy si ľudia nemohli jednoducho odskočiť do obchodu po dovážané jablká. Kto sa o túto ovocnú pestrosť v regiónoch staral?
Každá oblasť mala svojho lokálneho odborníka na ovocinárstvo. Vedomosti o stromoch sa však bežne odovzdávali aj priamo v rodinách – u nás to bol najstarší brat môjho otca. Vedel štepiť, staral sa o ovocné stromy, nielen vo vlastnej záhrade.

Často vnímame stromy len cez optiku úrody. Čo všetko nám však starý strom v záhrade prináša okrem samotných plodov?
Ovocné stromy zďaleka neposkytujú len úrodu. Dávajú nám príjemný tieň, vytvárajú miesto na lezenie pre deti, sledovanie západu slnka či zavesenie hojdačky. Sú domovom a úkrytom pre vtáky – v ich dutinách u nás posledné roky hniezdia sýkorky belasé a kedysi aj krutohlav. Niektoré zo stromov u mňa v záhrade majú dnes už druhú generáciu konárov. Keď tie pôvodné odumreli, z mladého obrastu a „vlkov“ na kmeni sa dala dopestovať nová koruna. Hlavná funkcia stromu totiž nemusí byť vždy len produkčná. Aj keď primárne necielime na veľkú úrodu, stromy nám ju aj tak dávajú. Práve staré odrody ako renety, Krásokvet (čiže Citrónka) u mňa posledných desať rokov rodia prakticky každý rok – akoby samy nevedeli, či to nie je ich posledná sezóna. Keď sa so mnou stretnete na jeseň, často na rôzne akcie prichádzam ako „jablková babička“. V košíku nesiem to, čo sa v záhrade urodilo. Medzi červené jabĺčka z mojej záhrady tento rok patria jonatánky, maináče, Panenské či Spartan. Zo žltých dozreli Citrónka, Batul a Zvonkové. Potom tu máme Zelenú zelienku, ktorá farbou síce evokuje kyslosť, ale v skutočnosti je úplne sladká. Ako posledné oberáme Ontariá a Renety. Niektoré viac muštujeme, lebo vieme, že dlho nevydržia a po veľmi suchom lete sú tento rok o niečo drobnejšie.

Kniežacie zelené z Bošáce, časť Zabudišová. Dospelý strom prišiel o pätinu pôvodnej koruny. Po ošetrení je opäť vo vynikajúcej kondícii a bohato plodí. (V roku 2017 sa stal stromom roka.)

FOTO – J. L.

V záhradkárskych príručkách sa často píše: „Keď strom prestane rodiť, treba ho vymeniť za mladý.“ Čo sa v tebe odohráva, keď počuješ podobné vety?
Nedávno som si podobnú vetu povedala pri starej jabloni sama, ale vzápätí som zbadala, že z jej dutiny v kmeni vylieta sýkorka belasá. A bolo rozhodnuté – strom je zachránený! Dva roky po sebe tam sýkorky úspešne vyhniezdili. V predjarí preto odrezávame len tie najviac preschnuté konáre. Stromy netreba posudzovať len podľa úrody, ale aj podľa funkcie, ktorú v krajine majú.

Žijeme v dobe výrazných klimatických zmien, keď zažívame čoraz teplejšie a suchšie letá. Ako to zvládne naša tradičná jabloň a čo to znamená pre budúcnosť našich záhrad?
Jablone sú pomerne vlhkomilné stromy a dnešné horúce, suché letá im dávajú zabrať. Čoraz viac je vidieť, ako tým trpia – pomerne skoro zhadzujú lístie a ich plody zostávajú drobnejšie. Uvidíme, ako sa im bude v našich podmienkach dariť ďalej. Jablone zo svojej záhrady zatiaľ rozhodne nevyhadzujem, no postupne k nim dopĺňam aj iné, teplomilnejšie ovocné druhy, ako sú duly, figy či kivi, ktorým sa v meniacom sa podnebí začína u nás dariť čoraz lepšie.

Keď si človek dnes zasadí na dvore strom, kedy sa z neho stáva ten skutočný „ekologický gigant“? Uvidia to až naše deti?
Záleží na tom, aké druhy stromov si vyberiete a kedy so sadením začnete. Neskoro začínajú rodiť napríklad oskoruše, no tie moje, ktorých semienka som dávala do zeme ešte počas štúdia na vysokej škole, sú dnes statné a už dlho rodia. Nedávno som dokonca z ich plodov zasadila ďalšiu generáciu stromov.

Ďakujem za rozhovor

ĽUBICA STANEK

Skúsené oko vidí na snímke päť rôznych odrôd jabĺk. Sú to Jonathan, Ontario, Batul, Krásokvet a Zelienka.

NEOZNAČENÉ SNÍMKY - ARCHÍV K. D.